

Er æresborgeren nu faldet i unåde

Forfatteren Martin Andersen Nexø's vej til at blive æresborger i Nexø var lang og snørklet, men i 1996 blev det en realitet. Årstallet var ikke helt tilfældigt. Det var både Nexø bys 650-års jubilæum som købstad og 150-året for Martin Andersen Nexø's fødsel. Nu er æresborgerens barndomshjem noget overraskende sat på spare-dagsordenen.

Af Dennis Kristensen
Formand for Martin Andersen Nexø

Beslutningen om at tildele den verdenskendte forfatter et æresborgerskab blev ikke taget med udelt begejstring af byrådet i Nexø.

Tværtimod.

Behandlingen viste, at Martin Andersen Nexø efter sin død fortsat delte vandene.

Forslaget om at udnævne forfatteren til æresborger i byen blev stillet af den daværende socialdemokratiske borgmester Annelise Molin, som også havde bragt tanken på bane, da Martin ville være fyldt 125 år.

Borgmesteren fremhævede forfatterskabets eviggyldige temaer om den svages ret og fandt, at forfatterskabet i sig selv var et æresborgerskab værdig, som også en underskriftindsamling og breve fra Nexø Museum og Bornholms Guide Forening bekræftede.

Flove byrødder

Der måtte en afstemning til i byrådssalen, som borgmesteren vandt, men forløbet affødte ifølge Bornholms Tidende ingen "større glæde eller sejrusrus i salen, snarere flovhed over den måde sagen har kørt på".¹

Det må i øvrigt bero på en misforståelse, når det ofte nævnes, at Andersen Nexø ved byens 600-års jubilæum i 1946 selv takkede nej til en udnævnelse som æresborger. Det var derimod en invitation til at deltage og læse op af sine værker, som Martin Andersen Nexø afslog af helbredsmæssige årsager, og måske også af frygt for at møde modstand ved et besøg på øen.²

Nu ser det så ud til, at kommunen endnu engang skal tage stilling til æresborgerskabets berettigelse. Denne gang dog mere indirekte.

¹ Karin Harild: Flovhed over afstemning da Andersen Nexø blev æresborger. Bornholms Tidende 14. august 1996

² N.E. Harild: Brev til Martin Andersen Nexø af 9. november 1946

I det mindste er kommunens økonomiske støtte til driften af Mindestuerne i barndomshjemmet på Ferskesøstræde i Nexø sat i spil i et såkaldt prioriteringskatalog over besparelsesmuligheder ved budgetlægningen for 2027.

Den økonomiske støtte er vigtig for Mindestuernes eksistens, selvom beløbet i sig selv ”kun” udgør omkring 27.000 kroner om året.

Forudsætningen for at købe Martin Andersen Nexøs barndomshjem blev skabt af en frivillig initiativgruppe, som opnåede tilstrækkelig økonomisk støtte i form af rente- og afdragsfrie lån fra Bornholms Amt og Specialarbejderforbundet i Danmark (i dag 3F), og huset blev i de efterfølgende år renoveret og så langt som muligt bragt tilbage til Martin Andersens Nexøs barndom for flere hundrede tusinde kroner, som det lykkedes for en nydannet forening at skaffe som bidrag fra mange sider - ikke mindst lokalt.

I dag er Mindestuerne både et lille museum over forfatterens liv, og omdrejningspunktet for regelmæssige foredrag og arrangementer i barndomshjemmet og hos foreninger og andre, der interesserer sig for forfatterskabet og for Danske Digterutters vandretur i Martins fodspor og det årlige Litteraturens Folkemøde.

Det betyder en samlet årlig omsætning med kontingenter, entrébilletter, salg og tilskud på den anden side af 400.000 kroner.³

Alt dette kan kun lade sig gøre, fordi en stribe frivillige lægger tid og kræfter til. Alene til dækningen af Mindestuernes åbningstid i de 25 uger om året, hvor barndomshjemmet kan besøges, lægger de frivillige tilsammen op mod 400 arbejdstimer.

Resten af året åbnes Mindestuerne efter aftale for besøgende to til tre gange om måneden, og i alt modtager Mindestuerne et par tusinde gæster om året.

Mindestuerne er med andre ord en kulturinstitution, der på trods af sin lidenhed præsterer voldsomt meget set i lyset af det kommunale tilskud.

Bornholm på verdenskortet

Martin Andersen Nexø kom med sin familie til Bornholm som otteårig, og forlod øen som 21-årig.

Hans ungdoms oplevelser på øen satte sig dybe spor i hans digtning.

Selvom forfatteren især i sin alderdom kunne udtrykke sig noget voldsomt - også om bornholmerne - så efterlader ”Pelle Erobreren” og hans erindringer ingen tvivl om hans dybfølte glæde ved den bornholmske natur og hans altovervejende positive syn på øens befolkning. Udtrykt med en nutidig bornholmers ord:

³ Foreningen Martin Andersen Nexøs Mindestuer: Regnskab 2025. Nexø Revision

”Bornholm var Nexøs første store kærlighed, som han aldrig rigtig løsrev sig fra. Uanset at bølgerne kunne gå højt mellem den berømte digter og hans kritiske landsmænd.

Janteloven var - og er - stærk på Bornholm. Stikker man snuden for langt frem, må man være forberedt på at få den i klemme - i hvert fald kommer man i folkemunde. Som søn af en fattig arbejdsmand formastede Nexø sig ikke bare til at blive noget så usædvanligt og uforståeligt som forfatter, han blev også berømt og tillod sig at komme med provokerende meninger - og så puttede han bornholmerne i sine bøger. Hvad bildte han sig egentlig ind!

Der blev udvekslet mange spydige og hårde ord. Når Nexø skildrede en kendt bornholmsk skikkelse eller begivenhed med rigelig digterisk frihed efter bornholmernes mening. Det var jo løgn, mente de, sådan var det slet ikke. Flere havde førstehåndsviden og vidste nok, hvordan det var gået til.

Eller når de følte sig udleveret i en og anden skildring, som i "Pelle Erobreren"s anden bog, "Læreår", der på Bornholm blev læst som en nøgleroman om Rønne - hvad det på sin vis også var.

Eller når de følte, han gik for vidt i sine politiske meninger. Det faldt jo i nogen grad tilbage på hans bornholmske landsmænd, mente de, og så sig nødsaget til at stå forrest i køen, når der skulle uddeles lussinger til den formastelige.

Nexø gav tilbage med samme mønt og kaldte bornholmerne trangsynede, småtskårne, bagstræberiske hjemmefødninger - og dét, der var værre.

Sådan blev der givet og taget fra begge sider - og ingen veg en tomme. For sådan er nu en gang det bornholmske temperament: Stolt, stridbart og stædigt som den bornholmske granit. Bornholmerne har det som Rokkestenen i Helvedesbakkerne: Den kan rokkes, men det kræver masser af kræfter, vilje og energi. Og den gør det vist kun, hvis den selv vil.

Inderst inde holdt Nexø trods alt af Bornholm. Oftest mest af naturen, men også af dens særegne befolkning. Bornholmerne var på deres side også lidt stolte af deres berømte landsmand, selv om de helst ikke sagde det alt for højt. Nu har de dog erkendt slægtskabet og stoltheden ved at oprette et Nexømuseum i hans barndomshjem i Nexø.”⁴

En del af vores kulturarv

Udbredelsen af Martin Andersen Nexøs litterære produktion verden over er i sig selv en dokumentation af, at forfatterskabet er en del af den danske kulturarv.

At forfatterskabet samtidig er en vigtig del af bornholmernes kulturarv, fik daværende borgmester Hans Pihl formuleret meget rammende i en tale ved afsløringen ved Ferskesøen i Nexø af Harald Isensteins buste af Martin:

”Så står da denne buste her af Martin Andersen Nexø - på et sted, hvor mødre og børn ofte færdes - et sted hvor det ikke er forbudt at træde på græsset - ikke i en park - men nærmest direkte i naturen. Her har den lille Martin færdedes - her voksede han - bustens åsyn er vendt mod Ferskesø - og mod de jorder, hvor han vogtede kvæget som dreng. Et stenkast herfra ligger hans barndomshjem - det var i

⁴ Torben Bech Rasmussen: Forord 1992 til Bornholm af Martin Andersen Nexø 1933

gården derovre, hans mor hængte et håndklæde el.li. ud på tørresnoen, når det var tid for lille Martin at drive kvæget hjem. Stenen, der bærer busten er hugget i Paradisgranit - af samme slags, som han arbejdede og sled i sammen med faderen i hans ikke alt for lyse barndom.

Busten er rejst for at minde om en af vores bysbørn - og samtidig minde om en af de mænd, der med rette rejste anklagen mod tidligere tiders samfundsforhold. I denne by lærte han menneskene at kende på godt og ondt - han omsatte denne viden om menneskene i sine store romaner og livsskildringer, og var bl.a. gennem dem med til at vække den slumrende samvittighed. 1000'der, ja millioner - på mange tungemål - har læst hans bøger - for mange fattige og undertrykte har de betydet nyt håb - og nyt mod.

Hans hovedværker vil stå til sene tider - længe efter, at vi andre ikke er mere. Intet er mere naturligt, end vi her ved hans barndoms kyst har ønsket at mindes ham, der tændte håbets fakkel for så mange.”

⁵

Forhåbentlig vil kommunalbestyrelsen holde fast i et kommunalt medansvar for at holde denne kulturarv levende og tilgængelig for både bornholmere, skoleelever og turister og dermed bevare drifttilskuddet til æresborgerens fredede barndomshjem i Nexø.

⁵ Hans Pihl: Manuskript til tale 26. juni 1969